

Кижининг тап-эриктөрүнүнг Текши Декларациязы

Генеральный Ассамблея 1948 жылдын январь айынын 10-чы күнүндө жараткан

Жартамал

Кижилик билезининг ончо турчыларынын жарамыктуу, жакшы жанын, онойдо ок тен-тай ла туура салбас тап-эриктөрүн аярууга алганы олоордунга жайымынын, ак-чегининг ле текшилей амыр-энчүнүнг төзөгөзү болот; кижининг тап-эригинг керекке албай, кыйа көргөни шок-табаруларга эжелгенин аярууга алып, ононг улам кижиликтинг агаруу күүн-табын ачындырат. Улуста ачык сөстинг жайымы болотон ло жедикпес-тутактан ла коркорынанг жайым жадынжүрүмдү төзөгөни улустунг ичкери жүткимели деп жарлалган; кижининг тапэриги жасактынг жаңыла кыйалтазы жогынанг корулалары аярууга алылар учурлу. Чокымдап айтса, кижжи көмө базышка удуга туруп чыгарынынг эпаргазыла тузаланбазын; албатылар ортодогы нажылык колбулардынг өзүминг жөмөоринг аярууга алып; онойдо ок Бириктирилген Нациялардынг калыктары бойынынг Уставында кижининг төс тап-эригине бүдүмжизинг жөмөгөнинг аярууга алып, үзеери кажы ла кижининг кижилик күүндү байлыгын ла эр ле эпши кижининг тен-тай тап-эриктү болорын аярууга алып, жайым айалгада социальный ичкери өзүмдү ле жадын-жүрүмнинг айалгазын ондолторын жөмөөр деп шүүлтөге келген; турчы-ороондор Бириктирилген Нациялардынг Организациязыла өмө-жөмө иштеери деп молжонгонунг аярууга алып, жөмөлтөболуш ажыра текши тоомжыга ла кижининг тап-эриктөрүн ле төс жайымын буспас деп айдар керек; бу тап-эриктөрдинг ле жайымнынг текши учурын ондоорын аярууга алганы, бу молжуну жүрүмдө толо бүдүреринде сүрекей жаан учурлу болгонунг база аярууга алып, Генеральный Ассамблея кижининг тапэриктөрүнинг чындык Текши Декларациязын жүрүмгө кийдиретен каруулу иш деп жарлап жат. Каруулу ишти бүдүрөргө текши калыктар, ороондор жылбиркеп жүткиир учурлу. Кажы ла кижжи, онойдо ок обществонынг кажы ла органы чындык, жүрүмдик Декларацияны аярууга алып, үредүннү ле билгирдинг шылтузында бу тап-эриктөрдү ле жайымды тоорына, жеткилдеерине болужып-жөмөжөрине амадазын. Онойдо ок калыктар ла ороондор ортодо иш ажыра озочыл амадулу, текшилей жарамыктуу жедимге жедер. Ол каруулу ишти Бириктирилген Нациялардынг Организациязынынг турчы-ороондорынынг калыктары ортодо, онойдо ок олоордунг юрисдикциязындагы жерлердеги журтап жаткан калыктары ортодо текшилей тооп, жүрүмдө кийдирерин жеткилдеер.

1-кы тизим

Ончо улус ак-жарыкка жайым ла тен-тай тап-эриктү туулат. Олор санааукаалу ла чек күүн-тапту болуп бүткен ле бой-бойын карындаш кирези көрөр лө жүрөп учурлу.

2-чи тизим

Кажы ла кижиде чындык Декларацияла жарадылган ончо тап-эриктөр ле жайым болор учурлу. Мында угы, бүдүмининг өнги, бүдүми, тили, жагдаган жаңы, политикалык эмезе өскө көрүми, угы-төзи, социальный айалгазы, аргазы аайынча бир де аңылаш-ылгамал жок болор учурлу.

Ого үзеери кижининг журтап жаткан жерининг камааны жогынанг политикалык тап-эрик аайынча эмезе калыктар ортодогы учуры аайынча бир де аңыланыш-башкаланыш болбос учурлу. Кижининг жаткан жери кемненг де камаанду, кемнинг де корулында, бойын бойы башкарынбай да турган болзо эмезе бойынынг (жеринде) суверенитетинде кандый бир тудулу да болгонынанг камаанду болбос учурлу.

3-чи тизим

Кажы ла кижжи жадын-жүрүмгө, жайымга ла тангынанг бойына тийерге жарабас тап-эриктү.

4-чи тизим

Кем де жалчы эмезе албанду базынчык айалгада болбос учурлу; жалчыларды садарынынг эмезе жалчыланарынынг, базынарынынг ончо бүдүми жарадылбай жат.

5-чи тизим

Кем де кандый да кыйынга эмезе онынг учурын, тоомжызын түжүрүп турган кижжи күүни жок базынышка алдыртпас учурлу.

6-чы тизим

Кажы ла кижжи, кайда да жүрзе, онынг правосубъектозын тоорына тап-эриктү.

7-чи тизим

Ончо улус жасактынг алдында теп-тенг, кандый ла ылгаш жогынанг жасактынг тен-тай корулына тап-эриктү. Ончо улус чындык Декларацияны бузуп турган кыйыкташтанг тен-тай корулга тап-эриктү. Онойдо ок ондый кыйыкташка тектериштен база тап-эриктү.

8-чи тизим

Кажы ла кижжи ого Конституцияла эмезе жасакла берилген төс тап-эриктери бузулган тужында ийделү, тоомжылу эл жаргыларда тап-эриктөрүн жедимдү орныктырарга тап-эриктү.

9-чы тизим

Кемди де тууразынан олжолоорго, тударга эмезе сүрерге жарабас.

10-чы тизим

Кажы ла кижинин онын тап-эриктин ле молжуларын чокымдаарга, онойдо ок ого эдилген уголовный бурулаштын төзөгөзүн чокымдаарга толо тен-тайга тайанып, онын кереги ачык-жарык айалгада көрүлсүн ле жаргы ак-чек, кемнен де камаанду эмес чындык болсын деп тап-эриктү.

11-чи тизим

Кажы ла кижинин шок-керек эткен деп бурулатса, онын бурузы жок деп ачык жаргыда жасактын ээжизиле жарталбаганча, ол ойдун туркунына коруланарына керектү ончо аргаларла жеткилделер деп тап-эриктү.

Кем де кандый бир керекти эткен эмезе нени де этпеген деп шылтакка тайанып, шок-керек эткен деп жаргылатпас учурлу. Шок-керекти эдер тужында национальный жасак эмезе калыктар ортодогы тап-эриктер аайынча шок керек деп чотолбогон болзо. Онойдо ок шок-керек эдилген ойдө, болгодый кезедүгө көрө, кату кезедү эдилбес.

12-чи тизим

Онын тагынан ла билелик жүрүмине тууразынан кем де киришпес учурлу. Онойдо ок кем де онын айыл-журтына, корреспонденциясынын жажыдына эмезе онын ады-жолына, жүрүмине тууразынан кирижер учуры жок. Кажы ла кижинин ондый табарудан, кирижеринен коруланар жасакка тап-эриктү.

13-чи тизим

Кажы ла кижинин кажы ла ороон кеминде жайым жүрө ле журтап жадарга жерди талдап алар аргалу.

Кажы ла кижинин кандый ла орооннон жүрө берер, ол тоодо бойынын, онойдо ок бойынын ороонына бурылар тап-эриктү.

14-чи тизим

Кажы ла кижинин истежүдөн улам өскө ороондо коруланар жерди бедиреер ле коруланар жерле тузаланар аргалу.

Бу тап-эрикле кандый истежү тужында тузаланарга жарабас. Качан чын ла политикалык эмес шок-кылык эмезе керектер Бириктирилген Нациялардын Организациясынын амадуларына ла ээжилерине келишпей турза.

15-чи тизим

Кажы ла кижинин гражданство алар тап-эриктү.

Кандый да кижинин гражданствозын эмезе гражданствозын кубултар тап-эригин ала-көнчө айрырга жарабас.

16-чы тизим

Эр кемине жеткен эр ле эпши улус угы-төзинен эмезе жандаган жагынан камааны жогынан айыл-журт тудуп, билелү болор тап-эриктү. Олор айылжуртты төзөөр, журтаар ла айрылыжар тужында тен-тай тап-эрикле тузаланат.

Айыл-журт төзөп жаткан эки жаны экүлөзи жайым ла эптү-жөптү сөслө, күүнле биригер аргалу.

Биле общественнын төзи, төзөгөзи, ол общественнын ла государствонын жанынан корулашка тап-эриктү.

17-чи тизим

Кажы ла кижинин алкы-жөжө тагынан ээленер, эмезе өскөлөриле де кожо ээленер тап-эриктү.

Кемнин де алкы-жөжөзүн тууразынан келип айрырга жарабас.

18-чи тизим

Кажы ла кижинин жайым күүн-санаага, ак-чекке ле кудай жагына тап-эриктү; бу тап-эрикке бойынын кудай жагын эмезе көрүмин солыры кирет, бойынын жагын жайым жандаары эмезе көрүмин тагынан бойы, эмезе өскө улусла кожо жандаары база кирет. Кудайлык чүм-жан жанжыгуларды өткүреринде тап-эриктү.

19-чы тизим

Кажы ла кижинин бойында жайым көрүмдү ле оны жайым чыгара айдар тап-эриктү. Ол тап-эрик аайынча бойынын көрүминен жайым тудунар ла государствонын гран-кыйузынан камааны жогынан жетирулерди ле көрүмсанааларды кандый ла эп-сүмелерле бедиреер, алар ла таркадар тап-эриктү.

20-чи тизим

Кажы ла кижы амыр-энчү жуундарга ла ассоциацияларга кирер јайым тап-эриктү.

Кемди де кандый бир ассоциацияга албан күчле кийдирилер аргазы јок.

21-чи тизим

Кажы ла кижы ороонды башкараында чике эмезе јайым талдап алган чыгартулу улус ажыра туружар тап-эриктү.

Кажы ла кижы бойынын ороонында госслужбага тенг-тай кирер тап-эриктү.

Башкарунын јангынын төзөгөзинде эл-јоннын күүн-табы болор учурлу; ол күүн-тап ангылу ойдин бажында өдүп турган ак-чек талдаштарда көрүлөр учурлу. Ол талдаштар текши ле тенг-тай талдаачы тап-эрикле өдөр учурлу. Јажытту үнберишле эмезе јайым үнберишти јеткилдеечи өскө дө бүдүмле өткүрилзин.

22-чи тизим

Кажы ла кижы общественнын турчызы, айдарда, ол социальный јеткилдешке, јайым өзүмге тап-эриктү. Ол экономикалык, социальный ла культурный бөлүктерде национальный эп-аргалар ла калыктар ортодо өмө-јомө иш, онойдо ок кажы ла орооннын сайламазы ла аргалары ажыра ичкери өзөр тап-эриктү.

23-чи тизим

Кажы ла кижы ишке, ишти јайым талдаарына, иште ак-чек ле јарамыкту айалгага, иштеер јери јок айалгадан корулалар тап-эриктү.

Кажы ла кижы кандый да кыйыкташ јогынан тенг-тай иш учун тенг-тай ишјалду болор тап-эриктү.

Кажы ла кижы јолду кайралга тап-эриктү. Онызы кижиге керектү јадын-јүрүмге ле билезине јарамыкту јадынды јеткилдеер учурлу. Керек тужында, өскө дө социальный јеткилдешле үзеери јеткилделер.

Кажы ла кижы профсоюзный биригүни төзөөр лө профсоюзтарга бойынын јилбүлерин корыыр амадула кирер тап-эриктү.

24-чи тизим

Кажы ла кижы амыраарга ла бош өйгө тап-эриктү. Онойдо ок иштеер күнди керектү кеминде тузаланары ла төлөлип турган јанжыккан амыралта (отпуск) керегинде тап-эрик база кирет.

25-чи тизим

Кажы ла кижы јүрүмдик кеми бийик болорына тап-эриктү. Курсактамагы, кийим-тудумы, айыл-јурты, медициналык јеткидежи, керектү сојеткилдеш су-кадыкты, јадын-јүрүмди керектү кеминде, некелтелерге келиштире болор учурлу. Иш јок артса, оору-јобол болзо, кенек артса, јангыскан артса, карыыр јажы јетсе эмезе онын бойынан камааны јок күч айалга боло берзе, кажы ла кижы тап-эриктү.

Энелик ле оогош балдар ангылу болушта ла кичеемелге тап-эрик берет. Ончо балдар биледе, онойдо ок биледе эмес те айалгада чыккан болзо, ончозы тенг-тай социальный корулашла тузаланар учурлу.

26-чы тизим

Кажы ла кижы үредүге тап-эриктү. Үредүлик акча төлөбөзинен болор учурлу. Анчада ла баштамы ла текши үредүлик. Баштамы үредүлик кыйалтазы јогынан болор учурлу. Технический ле профессиональный үредү ончозына јарамыкту болор учурлу. Кажы ла кижинин аргаларына тайанып, бийик үредү база ончозына јолду болор керек.

Үредүлик кижинин ичкери өзүмине ууламјылу болор учурлу. Кижинин тап-эриктерине ле јайымынын төс ууламјыларын элбедерине ууландырылар учурлу. Үредүни калыктар ортодо тоомјыга, најылыкка, текши тил табарына јолду болор учурлу. Угы-төзи ле јандаган јандары аайынча бөлүктер ортодо ондомолды јомөөр. Амыр-энчүни јомөөри аайынча Бириктирилген Нациялардын Биригүзинин өткүрип турган ижин јомөөр учурлу.

Ада-энелер оогош балдарына үредүликтин бүдүмин талдаарында тап-эриктү.

27-чи тизим

Кажы ла кижы общественнын культурный јүрүминде эрчимдү туружар тап-эриктү. Кеендикле таныжар, билим өзүмде туружар, турулталарыла тузаланар аргалу.

Кажы ла кижы онын көгүс байлыгын, ар-јөөжөлик јилбүлерин корыыр тап-эриктү. Билим, литературалык эмезе художественный иштинг авторы болзо, ол тап-эриктү болор учурлу.

28-чи тизим

Кажы лакижи социальный ла калык ортодогы ээжи-аайга тап-эриктү. Мында чындык Декларацияда жарадылган тап-эриктер ле жайым бүткүлинче бүдөр аргалу.

29-чы тизим

Кажы ла кижии общественонун алдында молјулу. Шак ла мында кижинин толо ло жайым ичкери өзүми болор аргалу.

Кажы ла кижии бойынын тап-эриктерин ле жайымын жүрүмде кийдирип тура, жасакла жарадылган тудуларды буспас учурлу. Өскө улустын тап-эриктерин, жайымын тооп, баалап, демократиялык общественонун текши некелтезин, ээжизин буспас учурлу.

Бу тап-эриктерди ле жайымды кийдирип, ол онойдо ок Бириктирилген Нациялардын Биригүзинин ээжилерине, некелтелерине ол удур болбос учурлу.

30-чы тизим

Чындык Декларацияда жарадылганын кандый бир ороонго, бир бөлүк улуска эмезе тангынан улуска кандый бир иш эдерге эмезе кандый бир керекти эдерге, чындык Декларацияда жарадылган тап-эрикти ле жайымды жоголторго ууландырылган деп ондоорго жарабас.